

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XLV.
Fasciculus 9.

MARÓTI EGON

**Adalékok Ludovicus Tubero római jogi
ismereteihez**

Szeged, 1994

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et Juridicarum
Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae

JÓZSEF BALÁZS, ELEMÉR BALOGH, IAJOS BESENYEI, EMESE ÉGETŐ, JENŐ
KALTENBACH, IMRE MOLNÁR, FERENC NAGY, KÁROLY NAGY, PÉTER
PACZOLAY, BÉLA POKOL, JÓZSEF RUSZOLY, LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI,
JÓZSEF VERES

Redigit
KÁROLY TÓTH

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Kiadja

a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BALÁZS JÓZSEF, BALOGH ELEMÉR, BESENYEI IAJOS, ÉGETŐ EMESE,
KALTENBACH JENŐ, MOLNÁR IMRE, NAGY FERENC, NAGY KÁROLY,
PACZOLAY PÉTER, POKOL BÉLA, RUSZOLY JÓZSEF, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ,
VERES JÓZSEF

Szerkeszti
TÓTH KÁROLY

Kiadványunk rövidítésc
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0324-6523

Adalékok Ludovicus Tubero római jogi ismereteihez

Blazovich László újabban foglalkozott Ludovicus Tubero jogi, jelesül római jogi ismereteivel¹. Az utóbbira vonatkozóan példákat hozott fel a szerző történeti művéből a *ius gentium*, *ius naturale*, illetőleg a *ius belli* római jogi kategóriáinak alkalmazására, de a feltehető konkrét források megjelölése nélkül. Az alábbiakban e két vonatkozásban kívánok néhány adalékkal szolgálni, amelyek esetleg a jogtörténészeket további kutatásokra ösztönözhetik.

1. Tubero előadása során lépten nyomon kifejezést ad Raguza (ma Dubrovnik) kereskedelmi riválisával, Velencével szembeni ellenszenvének. Egyhelyütt felrója például, hogy a velenceiek maguknak vindikálják az Adriai-tenger fölötti uralmat, mégpedig jogtalanul, mert az (ti. a tenger) minden nép számára közös: ... *Venetii ... maris Adriatici imperium ... inique, utpote omnibus commune ... sibi vindicant*². — Az antik római jogi felfogás szerint a tenger, s ezzel a tengerhajózás a természetjog alapján minden nép számára közös, akárcsak a levegő. Lássunk erre vonatkozóan néhány idevágó jogi megfogalmazást, amelyek alkalmasint Tubero mintái lehettek. *Et quidem naturali iure omnium communia sunt illa: aer, aqua profluens et mare et per hoc litora maris* (D. 1. 8. 2.). Azaz: Éspedig a természetjog alapján mindenki számára közös a következők: a levegő, a folyóvíz és a tenger s ezáltal a tengerpartok. Hasonló megállapítások a következők: *et quidem mare commune omnium est et litora, sicuti aer* (D. 47. 10. 3. 7.). Azaz: Éspedig mindenki számára közös a tenger és a partvidék, akárcsak a levegő. Továbbá: *Maris communem usum omnibus hominibus, ut aeris...* (D. 43. 8. 3. 1.). Azaz: A tenger használata minden ember számára közös, akárcsak a levegő³. Hasonló megállapítás a folyókra vonatkozóan: *Riparum usus publicus est iure gentium sicut ipsius fluminis* (D. 1. 8. 5.). Azaz: A népek joga alapján a folyópartok használata közös, miként magáé a folyóé is⁴.

A fentebbiekből látható, hogy Tubero számára valóban bőségesen álltak rendelkezésre minták a római jogi irodalomban.

¹ Blazovich László: Ludovicus (Crijević) Tubero jogszemlélete. In: Acta Jur. et Pol. Szeged, Tom. XL. Fasc. 3. Szeged 1991, 41–51 (52), illetőleg a Ludovicus Tubero, Történeti feljegyzések (Magyarország) c. kötet. (Közreadja Blazovich László és Sz. Galántai Erzsébet. Szeged, 1994) Bevezetőjében, különösen a IV. pontban, 28–34. p.

² VI.2. Vö. az id. kötet 22. p.

³ További példákat a tengeri rablás összefüggésében ld. Maróti Egon: O KOINOSŌ IIO EMOŠ. AntTan 9 (1962) 217. p.

⁴ Tilalmi formájában: *ne quis flumine publico uti prohibeatur* (43. 14. 1. 1.). Azaz: senki se akadályozzanak a (mindenki számára) közös folyó felhasználásában.

Különben Tubero korától a távolsági tengeri kereskedelem mind nagyobb méreteket öltött. Nem véletlen, hogy H. Grotius 1609-ben készítette el a *Mare liberum* című munkáját, amelyben kifejti – mondhatni felújítja – a nyílt tengeren való szabad hajózás antik elvét. – Nem érdektelen, hogy ez az elv a legújabb időkben is általánosan elfogadott, amint azt az Egyesült Nemzetek 1982. évi tengerjogi egyezménye⁵ tételesen megfogalmazta. Eszerint: "A nyílt tenger szabad minden állam számára, akár a tengerparton fekszik, akár nincs tengerpartja"⁶. Illetőleg: "Minden államnak joga van hajózni a nyílt tengeren..."⁷

2. A *ius belli* elvére való hivatkozás ékes példája Tuberónál a Miksa császár követének adott utasítás⁸... próbálja rávenni a budai főurakat a város önkéntes feladására, majd fenyegetse meg őket ostrommal, végül, ha nyomban nem engedelmeskednek parancsának, azzal, hogy a budaiak mindazt el fogják szenvedni, amiket az elfoglalt városok a hadi jogon szoktak elviselni: ... *ad voluntariam deditonem ... pellicere, oppugnationem deinde, atque ea landem, quae captae urbes iure belli pati soleant, ni ocyus obtemperarent, Budenses passuros, denunciaret...*

A hadijog – *ius belli*, olykor *lex belli* – lényegében a győztes joga, ami a római, illetőleg az általános antik felfogás szerint azt jelenti, hogy az ellenségtől szerzett zsákmány a győztest a természetjog, illetve a népek jogának fikciója alapján magától értetődő módon megilleti, és a győztes a legyőzöttekkel kénye-kedve szerint bánhat. Ennek a nézetnek a megfogalmazásával találkozunk mind a jogi szövegekben, mind a történetíróknál és egyéb szerzőknél. Így pl. Gaius *Institutio*-iban: *Ea quae ex hostibus capiuntur, naturalí ratione nostra fiunt* (2,69). Vagy: *item quae ex hostibus capiuntur, iure gentium statim capientium fiunt* (D.41.1.5.7.). – Hasonlóan ír pl. Livius: ... *hostium illa spolia et parta belli iure*⁹.

A budaihoz némileg hasonló szituáció volt az, amelyben Hannibál követe felszólította a saguntumiakat, hogy szolgáltatassák ki önként arany- és ezüstkészleteiket, hiszen úgyszólván minden a győztesé – *cum omnia victoris sunt* – életük megkímélése érdekében, inkább, mintsem eltűrjék, hogy lemészárolják őket s a szemük láttára hurcolják el feleségeiket és gyermekeiket a hadijog alapján: ... *sed vel haec patienda censeo potius quam trucidari corpora vestra, rapi trabique ante ora vestra coniuges ac liberos belli iure sinatis* (21, 13, 9).

Ebből a példából is feltételezhető, hogy a *ius belli* nemcsak római, hanem általános antik mediterrán elv és gyakorlat volt. Kifejezetten látható ez

⁵ Le Convention des nations Unies sur le droit de la mer (10. décembre 1982.) Textes présentés par P.M. Eisemann, Paris 1993.

⁶ VII.1.87.: La haut mer est ouvert à tous les Etats, qu'ils soient cotiers ou sans littoral (71. p.).

⁷ Uo. 90. p.: Tout Etat, qu'il soit cotier ou sans littoral, a le droit de fair naviguer en haut mer... Vö. II.3.A.17. (43. p.) a parti vizekre vonatkozóan.

⁸ III 8. (161. 1.) *Blazovich*-nál az előzményekhez kapcsolódóan III 4. megjelölés szerepel.

⁹ 25., 40. p. vö. Cicero *II in Verr. I 57. p.*: ... *ex urbe hostium vi et virtute capta belli lege et imperatorio iure sustulit.*

ugyancsak Livius egy másik elbeszélésének részletéből: *Athenienses ... introducti sunt. neque id se queri, quod hostilia ab hoste passi forent: esse enim quaedam belli iura, quae ut facere, ita pati fas sit: sala exuri, dirui tecta, praedas hominum pecorumque agi...* (31, 30, 1-2). Azaz: Bevezették az athénieket. — Nem azt panaszolják —, mondták, hogy az ellenséges módon bánt velük; ugyanis a háborúnak megvannak a maga törvényei, amelyeknek alkalmazása jogos, elszenvetése szükségszerű: felégetik a vetést, lerombolják a házakat, zsákmányként elhajtának embert és jószágot...

(Itt V. Philippos macedón királynak Athén elleni támadásáról van szó.)

A fentiekből következik, hogy a *ius belli* alapján mivel fenyegette Miksa császár Budát, mire számíthattak lakói ellenszegülés esetén.

EGON MARÓTI

BEITRÄGE ZUR KENNTNISSE VON LUDOVICUS TUBERO IM BEREICH DES RÖMISCHEN RECHTS

(Zusammenfassung)

Die Obigen Beiträge untersuchen den antiken Hintergrund, die möglichen Muster bzw. Quellen der Kenntnisse von L. Tubero im Bereich des römischen Rechts. Behandelt sind zwei Komponente des *ius gentium*, und zwar das allgemeine Recht der freien Benutzung der Meere (*mare commune omnium*), bzw. das Kriegerrecht (*ius belli*), das heißt das im Altertum allgemein anerkannte Recht der Sieger über Person und Güter der Besiegten.